

Project: Helden

Cultureel erfgoed

Identiteit, Groep 5-6

In dit project gaan de leerlingen op zoek naar (Haagse) helden. Ze onderzoeken aan de hand van voorbeelden wat een held is en wat iemand tot een held maakt. Zo ontdekken ze hedendaagse (fantasie-)helden, maar ook beroemde historische helden. Is een held altijd beroemd? Of kan de juf of meester misschien ook een held zijn?

De leerlingen kiezen een Haagse held en schrijven daarover een heldendicht, dialoog of interview. Ook bekijken en onderzoeken ze een aantal Haagse standbeelden: waren deze mensen helden? Krijgt iedere held dan een standbeeld? En voor welke Haagse held zouden zij een standbeeld willen maken?

Als laatste bedenken de leerlingen wat voor (Haagse) held zij zelf zouden willen zijn. Wat voor soort held wil je zijn en wat doe je dan? Heb je bijzondere kleding nodig en heb je misschien een speciaal attribuut? Welke houding past bij jou als held? Alle helden gaan samen op de foto.

1. Informatie voor de leerkracht

Welkom!

Je gaat in de klas werken met het lesmateriaal van Cultuuronderwijs op zijn Haags (COH). Voor je aan de slag gaat leggen we je uit hoe je dit project tot een succes kunt maken.

Samen ontdekken

Onze cultuurlessen zijn gebaseerd op de didactiek van procesmatig werken, de leerlingen doorlopen hierbij een creatief proces. Zij worden zich bewuster van zichzelf en hun omgeving, en ontdekken op een speelse manier hun creatieve vermogen. Met als kern dat je als leerkracht samen met de leerlingen beleeft, beschouwt, verbeeldt, bedenkt en maakt.

Houdingsdoelen

Bij de introductie, oriëntatie en opdrachten worden kennisdoelen en vaardigheidsdoelen benoemd. Onderstaande houdingsdoelen gelden in het algemeen:

- De leerling toont zich nieuwsgierig en proactief.
- De leerling kan positief-kritisch reflecteren op eigen werk en op dat van anderen.

Tips en aanbevelingen

- We raden je aan meer te lezen over de [opzet van COH](#) en het [DNA van COH](#).
- Bekijk vooral ook de instructie filmpjes over [creatief proces](#) en [filosofisch gesprek](#).
- Overleg en deel je plannen met de ICC'er of je cultuurcoach.
- Wij adviseren je het hele project van tevoren door te lezen om je goed voor te bereiden en de mogelijkheden te ontdekken die het project biedt.
- Je kunt het lesmateriaal ook downloaden en printen. Gebruik het digibord voor het beeldmateriaal.
- Als richtlijn adviseren wij om voor het doorlopen van het creatief proces in het hele project zes tot acht lesmomenten in te plannen. Alle projecten hebben een introductie, oriëntatie en drie opdrachten. Je kunt ervoor kiezen het lesmateriaal naar eigen wens aan te passen.
- Iedere opdracht heeft dezelfde opbouw: onderzoeken, uitvoeren en presenteren. De reflectievragen kunnen tijdens en na iedere fase van het creatief proces met de individuele leerling of de hele groep besproken worden.
- Nodig eens een [kunstenaar in de klas](#) uit. Die kan levendig en beeldend over zijn/haar/diens vak vertellen, en aansluiten bij dit project. Het gerelateerde aanbod bij dit project vind je op onze site.
- Een bezoek aan een voorstelling, tentoonstelling of vaste collectie in een Haagse culturele instelling is ook van grote meerwaarde. Zie [VONK](#) voor het actuele aanbod.
- Bedenk ook van tevoren bij welke onderdelen je ouders en/of verzorgers kunt of wilt inschakelen. Het project gaat meer leven als er ook buiten de klas aandacht voor is.
- Maak foto's of filmpjes van de diverse presentatiemomenten en deel deze via de schoolwebsite, klassenapp of andere kanalen.

Projectspecifieke informatie

Over dit project

In dit project staan Haagse helden centraal; historische helden, maar ook Haagse helden van nu. De leerlingen leren belangrijke personen uit Den Haag kennen en ontdekken waarom een persoon voor iemand belangrijk kan zijn en voor iemand anders juist helemaal niet. Helden zijn er in alle tijden en op allerlei gebieden: in de muziek, de politiek, de kunst, etc. De leerlingen verwerken hun onderzoek in een heldendicht, interview of dialoog.

Bij de volgende opdracht onderzoeken de leerlingen Haagse beelden en monumenten; waarom hebben bepaalde mensen een standbeeld of eigen monument gekregen? Staat dat beeld of monument op een speciale plek? Naar aanleiding van dit onderzoek worden er tekstborden bij het beeld of monument gemaakt of ontwerpen ze zelf een beeld of monument.

In de laatste opdracht bedenken de leerlingen waarin en hoe zij zelf graag een held willen zijn. Hoe zouden zij dan willen worden afgebeeld? Geïnspireerd door voorbeelden uit de geschiedenis brainstormen ze over daden, attributen en uiterlijk, en verwerken dit vervolgens in een concreet resultaat: zichzelf afgebeeld als held.

Doelen

Er worden twee hoofddoelen geformuleerd die specifiek zijn voor het hele project. Dit zijn doelen op het gebied van kennis en vaardigheden. Aan het eind van het project worden deze doelen geëvalueerd met behulp van de succescriteria op het gebied van zelfregulering: de leerling kijkt terug en blikkt vooruit.

Reflecteren

De reflectievragen bij de verschillende fases van het creatief proces kunnen tijdens en na iedere fase met de individuele leerling of de hele groep besproken worden. Zie ook de hand-out: [Rollen van de leerkracht](#).

Taalonderwijs

Wil je woorden uit dit project koppelen aan taalonderwijs? Raadpleeg dan de [begrippenlijst](#).

Benodigdheden

Bij elke opdracht staat een opsomming van benodigdheden weergegeven.

2. Introductie

Hoofddoel kennis	De leerling benoemt verschillende manieren waarop helden worden verbeeld in vorm en uiterlijk.
Hoofddoel vaardigheid	De leerling geeft vorm aan heldhaftige eigenschappen door taal en beeld.

Benodigdheden

- digibord

Helden nu...

1. Start de les met het tonen van (één van) de volgende trailers, van films over superhelden van nu:

- [trailer Captain Marvel](#)
- [trailer Spiderman](#)
- [trailer Superman](#)
- [vrouwelijke superhelden, zoals Poison Ivy, Catwoman, Ms. Marvel, Black Widow, Harley Quinn, Wasp, Storm, Wonder Woman](#)

Bespreek met de leerlingen wat deze figuren een held maakt.

2. Bekijk en bespreek (een van) de volgende fragmenten, die andere helden laten zien:

- Laat een stukje van de speech van Greta Thunberg zien: [Greta Thunberg to world leaders: 'How dare you? You have stolen my dreams and my childhood'](#).
- Lees het verhaal van [Malala](#), de jongste Nobelprijswinnares voor de Vrede (Nederlandse tekst via Google vertaaloptie). Het [Malala Fund](#) zet zich in voor twaalf jaar gratis, veilig en kwalitatief onderwijs.
- [Timo spoort vermiste demente vrouw op](#).

... En helden toen

3. Bekijk en bespreek de fragmenten uit *Klokhuis* over helden uit de geschiedenis, die pas later als held bestempeld zijn:

- [Hansje Brinker stopt zijn vinger in de dijk](#)
- [Was opa een verzetsheld?](#)

Bespreek de fragmenten uit stap 2 en 3 na. Wat hebben zij gemeen met de superhelden? Waarin verschillen zij van de eerdere besproken superhelden?

Tip: Meer inspiratie: [Waar zouden wij zijn zonder superhelden?](#)

3. Oriëntatie

Benodigdheden

- gedicht *Lieve Juf*
- papier
Optioneel:
- oude tijdschriften
- lijm en scharen

Aan de slag in de klas

Het filosofisch gesprek

In de oriëntatiefase van de les voer je naar aanleiding van de introductie een [filosofisch gesprek](#). Dit is belangrijk voor het creatieve proces. Je kunt het filosofisch gesprek natuurlijk ook tijdens de andere lesonderdelen inzetten. Stel hierbij (een aantal van) onderstaande vragen:

- Wat is een held?
- Wanneer is iemand voor jou een held?
- Is een held altijd beroemd?
- Kan iedereen een held zijn?
- Wanneer wordt er een monument voor iemand opgericht?

Oriëntatieopdracht

1. Lees en bespreek het gedicht *Lieve Juf* van Linda Vogelesang

Lieve juf,
Ik schrijf u even
om te zeggen
dat ik niet meer kom.
Waarom?
Ik weet wat ik wil worden:
HELD!
Wat ik nu moet leren:
vliegen zonder vliegtuigen,
vechten met enge dieren,
en op een wiebeltouw balanceren.
U geeft geen les daarin.
Daarom heeft naar school gaan
voor mij niet zo veel zin.
Als juf deed u uw best,
dus: een kus en dank u wel!
Mocht u ooit iets overkomen
dan roept u maar.
Dan kom ik snel.

2. Vraag de leerlingen te brainstormen over de volgende vragen:

- Waar kan je een held mee/in zijn?
 - Welke eigenschappen heb je nodig om een held te zijn?
 - Heb je ook bepaalde kleding nodig om er als held uit te zien?
3. Laat de leerlingen in tweetallen hun ideeën uitwerken, bijvoorbeeld in een mindmap.
Optioneel: Laat hen afbeeldingen uit oude tijdschriften knippen en erbij plakken.

Succescriterium	Bespreek met de leerlingen de opdracht(en): welke onderwerpen gaan zij onderzoeken de komende les of tijd? Formuleer vanuit het filosofisch gesprek en/of de oriëntatie-opdracht, samen met de leerlingen, een succescriterium waaraan zij werken. Een voorbeeld van een succescriterium bij dit project: De leerling brengt een ode aan een zelfgekozen held via een monument en een portret.
-----------------	--

4. Opdracht: Helden van hier en daar

De leerlingen maken kennis met belangrijke personen uit Den Haag. Ze ontdekken waarom iemand voor de ene persoon belangrijk kan zijn, en voor de ander juist helemaal niet. Mensen bewonderen personen en kiezen hun helden, op allerlei gebieden. Een held van nu kan een voetballer zijn, een zanger, een belangrijk bewindspersoon of een schilder. Denk bijvoorbeeld aan Lex Immers, Anouk, etc. Bij helden van vroeger kun je denken aan Spinoza, Mandela, Hannie Schaft, Aletta Jacobs, Huygens, Anna Paulowna, Mesdag en Van Gogh. De leerling verwerkt zijn zoektocht in een heldendicht, interview of dialoog.

Subdoel kennis	De leerling benoemt daden en eigenschappen die mensen tot helden maken.
Subdoel vaardigheid	De leerling geeft vorm aan de daden van een zelfgekozen held.

Benodigdheden

- digibord
- laptops met internetverbinding
- papier

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoeken, uitvoeren en presenteren.

Onderzoeken

Voer onderstaande opdrachten in volgorde uit.

Vol bewondering

In de loop van de geschiedenis zijn er verschillende mensen geweest die door hun werk of daden vereerd of bewonderd werden of nu worden. Zo zeer bewonderd, dat mensen hen als een soort held zijn gaan zien. Hij of zij kon bijvoorbeeld heel mooi en bijzonder schilderen, vocht voor mensenrechten, zat tijdens de oorlog in het verzet, etc.

Voorbeelden zijn:

- [Willem van Oranje](#)
- [Rembrandt van Rhijn](#)
- [Hannie Schaft](#)
- [George Maduro](#)
- [Aletta Jacobs](#)
- [Anton de Kom](#)
- [Gretha Hofstra](#)

Bekijk en bespreek een of twee van deze historische helden. Wat deden zij? Is het terecht dat zij held worden genoemd? En hadden/hebben zij fans?

Heldendaden

Bespreek nogmaals samen waar je een held in kunt zijn. Denk aan sport, muziek, politiek, geschiedenis, gezondheidszorg, wetenschap, kunst, etc.

Schrijf op het bord mee wat er genoemd wordt. Verdeel de leerlingen in groepjes en wijs elk groepje een van de onderwerpen/terreinen toe.

1. Laat de groepjes binnen hun onderwerp/terrein op internet op zoek gaan naar verschillende Haagse helden. De leerlingen doen onderzoek naar de gevonden personen:
 - Waarom waren of zijn deze mensen een held?
 - Wat voor soort materiaal is er te vinden over de helden?
 - Als het om een held van nu gaat: denk je dat deze mensen later een standbeeld krijgen?
2. Benoem eigenschappen, heldendaden, en zoek afbeeldingen. Verzamel/schrijf/plak de resultaten op een groot vel papier.
3. Bekijk en bespreek de onderzoeksresultaten. Laat de groepjes vertellen waarom ze deze held hebben onderzocht en waarom ze dit een held vinden.
4. Onderzoek met de klas of het mogelijk is om een volgorde van belang aan te brengen. Is een sporter bijvoorbeeld belangrijker dan een muzikant? Is een held van vroeger belangrijker dan een held van nu? Bediscussieer de verschillende meningen.

Uitvoeren

Volg onderstaande stappen of maak een keuze.

1. Laat elke leerling aan de hand van voorgaand onderzoek één held uitkiezen.
2. Elke leerling beschrijft persoonlijk waarom deze persoon een held is. Dit kan in de vorm van:
 - een epos of heldendicht. Dit gedicht, dat ongeveer één A4 lang is, vertelt waarom de figuur een held is, noemt een voorbeeld van een heldendaad en zet de figuur af tegen anderen. Mocht dit te lastig zijn, vraag de leerlingen dan [een elfje](#) te schrijven.
Eventueel ter inspiratie: Lees meer over het epos of heldendicht op de site literatuurgeschiedenis.org.
 - een dialoog. Laat de leerlingen in tweetallen een dialoog over heldendom bedenken en schrijven. Over hun twee eigen (misschien wel totaal verschillende) helden. Besteed aandacht aan begin, midden en eind. Uit de dialoog blijkt het bijzondere van deze helden.
 - een door de leerling verzonnen en geschreven fictief interview met de gekozen held.

Presenteren

De eindresultaten kunnen op verschillende manieren gepresenteerd worden:

- De leerlingen dragen hun heldendicht of dialoog voor. Gebruik hierbij eventueel kleding en/of attributen.
- Richt op school, in de schoolnieuwsbrief, of op de schoolwebsite een heldenhoek in.
- Plaats de interviews in de schoolkrant.

Reflecteren

Reflectie subdoelen	Wat was de meest geslaagde manier waarop je de heldeneigenschappen van jouw held hebt laten zien?
Reflectie proces	Welke eigenschap vond je het leukst om te verbeelden?

5. Opdracht: Standbeelden

Bij opdracht 2 bekijkt en onderzoekt de leerling Haagse beelden en monumenten; waarom hebben bepaalde mensen een beeld of monument gekregen? Staat het beeld of monument op een speciale plek? De leerlingen kunnen kiezen tussen het maken van tekstborden of ze ontwerpen en maken zelf een beeld of monument.

Subdoel kennis	De leerling benoemt beeldende aspecten van een standbeeld zoals vorm, kleur, materiaal, uitstraling en locatie.
Subdoel vaardigheid	De leerling geeft vorm aan zijn idee van een zelfgekozen held door een monument of informatiebord.

Benodigdheden

- digibord
- laptops met internetverbinding
- papier
- klei

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoeken, uitvoeren en presenteren.

Onderzoeken

Voer onderstaande opdrachten in volgorde uit:

1. Fans
Bespreek met de leerlingen hoe helden kunnen worden vereerd en geëerd. Hebben ze fans? Een van de mogelijkheden is een standbeeld oprichten.
2. Bekijk en bespreek de video [Held op sokkel in Den Haag](#). Bespreek dat deze video gemaakt is met een knipoog. Wat vinden jullie daarvan? Wat valt je op? Er komt bijvoorbeeld maar één vrouw aan het woord, koningin Willemmina. Wat zegt ze? Is dit een tekst voor een heldin?
3. Die verdient een standbeeld
Bespreek vervolgens (een aantal van) de volgende vragen:
 - Van wie zijn de beelden gemaakt? Waarom denk je?
 - Waarin verschillen de beelden van elkaar? Denk aan: figuratief of non-figuratief (bespreek deze termen), bekende of minder bekende mensen, materiaal, kleur, maat, wel of geen sokkel.
 - Staan er misschien ook beelden in de wijk of in de buurt van de school? Welke kennen de leerlingen?

- Welke invloed heeft de maat van het beeld op de uitstraling?
 - Waarom staat het beeld juist op deze plek?
 - Welke functie heeft de sokkel? Denk aan decoratief, verhoging, bescherming.
4. Iedere leerling kiest een standbeeld en verzamelt informatie over de persoon van wie het beeld is gemaakt, de plek waar het standbeeld staat en de maker.

De locaties van de standbeelden in de video zijn [hier](#) te zien. Maar kijk vooral ook in de buurt!

Uitvoeren

1. Bespreek met de leerlingen waarom de personen van wie er een standbeeld bestaat, tot beroemdheid of zelfs held zijn gemaakt. Waarom waren deze personen belangrijk genoeg om een beeld voor op te richten?
2. Laat de leerlingen vervolgens één van onderstaande opdrachten kiezen om uit te voeren:

- Laat de leerlingen met de verzamelde informatie een informatiebord maken bij het door hen gekozen standbeeld, bijvoorbeeld om toeristen te informeren. Laat de leerling bijvoorbeeld beschrijven:
 - waar het beeld van gemaakt is;
 - wie is er afgebeeld;
 - wanneer deze persoon leefde;
 - waarom er van deze persoon een beeld is gemaakt;
 - waarom dit beeld juist op die plek staat.

Tip: Misschien kunnen ze nog extra afbeeldingen toevoegen aan het informatiebord. Dus bijvoorbeeld een foto of schilderij van de persoon, of van een belangrijke gebeurtenis.

- Laat de leerlingen zelf een Haagse held en een plek kiezen. Ze ontwerpen en maken een ontwerpsschets van een standbeeld voor hun held en voegen eventueel een tekstbord toe. Ook geven ze aan hoe de omgeving misschien aangepast moet worden. Eventueel werken ze de schets op schaal uit, bijvoorbeeld met klei.

Presenteren

De eindresultaten kunnen op verschillende manieren gepresenteerd worden:

- De leerlingen tonen op het digibord een afbeelding van het door hen gekozen bestaande beeld. Ze kruipen om beurten in de huid van een rondleider en dragen de teksten van het zelfgemaakte tekstbord uit het hoofd voor.
- De eigen ontwerpen worden in de klas tentoongesteld. De leerlingen lichten hun ontwerpen toe en vertellen over de keuze van hun held, de vorm en de plaats van het standbeeld.

Reflecteren

Reflectie subdoelen	Welk onderdeel van jouw ontwerp laat het beste zien wat de daden van jouw held zijn?
Reflectie proces	Welk monument uit de klas vind je het beste passen bij de held die het uitbeeldt?

6. Opdracht: Jij bent een held

In deze opdracht bedenken leerlingen waarin en hoe zij zelf graag een held willen zijn. Hoe zouden zij dan willen worden afgebeeld? Geïnspireerd door voorbeelden uit de geschiedenis brainstormen ze over daden, attributen en uiterlijk, en verwerken dit vervolgens in een concreet resultaat: zichzelf afgebeeld als held.

Subdoel kennis	De leerling benoemt meerdere uitingen waarin helden voorkomen, zoals films, verhalen, gedichten, strips, muziek en portretten.
Subdoel vaardigheid	De leerlingen geven vorm aan hun eigen karakter en uiterlijk als held.

Benodigdheden

- digibord
- papier
- diverse materialen om de helden vorm te geven/uit te beelden, afhankelijk van de keuzes van de leerlingen

Aan de slag in de klas

Doorloop de vaste onderdelen binnen elke projectopdracht: onderzoeken, uitvoeren en presenteren. Aan het eind van deze opdracht staan evaluatievragen die betrekking hebben op het hele project.

Onderzoeken

Volg onderstaande stappen.

1. Bespreek samenvattend nog even de volgende vragen:

- Wat is een échte held?
- Wat vind je belangrijke helden-eigenschappen?
- Waar is nog geen held voor? Waar zou nog een held voor moeten komen?

2. Held in beeld

Bekijk samen ter inspiratie voorbeelden van hoe een held kan worden weergegeven (dus niet alleen standbeelden), bijvoorbeeld:

- schilderij (historische helden als [Willem van Oranje](#), [Dr. Aletta Jacobs](#), etc.)
- strip (veelal de superhelden zoals Superman, maar bijvoorbeeld de [Anne Frankstichting](#) geeft strips uit over personen en gebeurtenissen in de oorlog)
- [artikel over zwarte helden](#), bijvoorbeeld Sophie Redmond, de eerste vrouwelijke dokter van Suriname.
- film of video, bijvoorbeeld: [Brief voor de koning](#) of het [Klokhuis-lied over Anton de Kom](#)
- prentenboek, zoals [Rosa Parks](#) van Martha Antelo en Lisbeth Kaiser uit de serie *Van Klein tot groots*
- verhalenboek, zoals [Iemand in het bijzonder](#) van Arend van Dam.

3. Geef de leerlingen vervolgens de opdracht om na te denken over de vraag: als je een held zou zijn, wat voor soort held zou je dan (willen) zijn? En zou je dan echt een Haagse held zijn? Laat hen hierover in tweetallen brainstormen.

Laat de leerlingen aantekeningen maken bij deze brainstorm of de resultaten verwerken in een tekening of schets.

4. Bespreek de brainstorm kort samen na. Wat voor helden hebben de leerlingen bedacht? Zijn er veel dezelfde soort helden of juist heel veel verschillende?

Uitvoeren

1. Geef de leerlingen de opdracht om zichzelf als held uit te beelden. Laat hen nadenken over de volgende vragen:

- Word je een superheld, of een realistische held?
- Misschien wil je helemaal geen held zijn, hoe beeld je jezelf dan uit?
- Waardoor ben je een held?
- Wat zijn je heldendaden?
- Welke kleding draag je?
- Ben je een typisch Haagse held of niet?

2. Vraag de leerlingen te bedenken hoe zij zichzelf kunnen verbeelden in een fotoportret. Denk aan:

- passende kleding (verzamelen)
- attributen (verzamelen of knutselen).

3. Maak vervolgens van alle helden een fotoportret. Welke houding nemen ze aan, welke plek kiezen ze uit?
Alternatief: Maak van alle helden bij elkaar een groepsportret. Hoe verhouden de helden zich tot elkaar?

Presenteren

- Geef de leerlingen de opdracht om bij hun foto een gedachten- of spraakwolkje te schrijven zoals in een strip, waaruit duidelijk wordt wat voor held ze zijn en wat ze voor heldendaad gaan doen. Plak foto en tekstballon bij elkaar en richt er een kleine tentoonstelling mee in. Vraag de leerlingen om hun eigen foto met tekst kort aan de rest van de groep toe te lichten.
- Ook bij het groepsportret kan iedere leerling bij zichzelf een gedachte- of spraakwolkje schrijven. Zijn de leerlingen in dit groepsportret erg op zichzelf, of reageren ze op anderen?

Reflecteren

Reflectie subdoelen	Wat heb je over jezelf ontdekt door jezelf als held te bekijken?
---------------------	--

Evalueren

Eindreflectie: zelfregulatie terugkijkend	Welke nieuwe dingen heb je ontdekt over wat een held is of kan zijn?
Eindreflectie: zelfregulatie vooruitkijkend	Aan welke kinderen die voor jou een held zijn zou je een ode willen brengen?